

MALA KARŞI SUÇLARDA ARTIŞIN KRİMİNOLOJİK YÖNDEN AÇIKLANMASI VE NEDENLERİ*

Prof. Dr. Nur CENTEL**

I- GİRİŞ

Kriminoloji, insanların suç sayılan davranışlarını inceler ve bu alandaki nedensellik ilişkileri ile suç oluştururan nedenleri araştırır. Tüm insan bilimlerinde olduğu gibi kriminolojide de nedensellik karmaşık bir kavramdır. Çünkü, suçu doğuran tek bir neden değil, nedenler bileşkesidir. Bu bileşke, her olayda farklı olmakla birlikte, benzer yönler bulmak da mümkündür.

Hemen belirtelim ki, suçu tek bir nedene veya tek bir sürece bağlayarak açıklama çabalarına XIX. yüzyılda çok raslanmıştır. Örneğin suç, biyolojik, fizyolojik veya psikolojik-psikiyatrik nedenlerle açıklanmak istenmiştir. Ancak insan davranışlarının incelenmesi, insanın kişiliğinin olduğu kadar; toplumun yapısı ile kültürel ve sosyal unsurların da gözden geçirilmesini gerektirdiğinden, suçu tek bir nedene bağlama çabalarından vazgeçilmiştir. Bu durum, fizik çevrenin, sosyal ve sosyokültürel çevrenin, siyasal sistemler ile ekonomik düzenin suça etkisi ve suçla ilişkisi üzerinde durulması sonucunu doğurmuştur. Gerçekten, suçu doğuran veya suça etki eden nedenler çok çeşitlidir. Bunlardan biri veya birkaçı suç üzerinde daha fazla etkili olabilir. Bu nedenler ile suç arasında genellikle nedensellik ilişkisi değil, birarada bulunma ilişkisi vardır⁽¹⁾.

* Emniyet Genel Müdürlüğünce düzenlenen "Mala Karşı İşlenen Suçlarla Mücadele Semineri"nde (24.5.2000 İstanbul) sunulan tebliğ metnidir.

** Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

(1) S.Dönmezer, Kriminoloji, İstanbul 1994, k.no.99. Ayrıca bak. R.F.Sokullu-Akıncı, Kriminoloji, İstanbul 1999, 149 vd., D.Soyaslan, Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri) Dersleri, Ankara 1996, 33 vd. T.Demirbaş, Kriminoloji, Ankara 2001, 93 vd.

Suça etki eden nedenlerin birden fazla olması gibi, bir bölgede belli türdeki suçların sayısının artmasına da çok çeşitli etkenler sebebiyet verebilir. Ancak bunlar arasında bazı etkenler daha ön plana çıkabilir. Burada mala karşı suçlar açısından durumun ne olduğu incelenecektir.

II- TÜRKİYE'DE SUÇLULUĞUN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de suç uzun süre bireysel faaliyet şeklinde olmuş, örgütlü suçta sadece bir grup dayanışmasının gerektirdiği oranda raslanmıştır. Son yirmi yılda ise suçların görünümü değişmiş, örgütlü suçluluk görülmeye başlanmış ve terör suçları yoğun biçimde işlenmiştir. Bu nedenle yasakoyucu 1991'de Terörle Mücadele Kanununu⁽²⁾ ve 1999'da ise Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununu⁽³⁾ çıkarmıştır.

Türkiye'de işlenen suç türleri arasında mala karşı suçlar istatistiklerde en büyük dilimi işgal etmektedir. Örneğin, 1997 yılında cezaevine giren hükümlülerin % 41,4'ü mala karşı suçlardan mahkum olmuşlardır. Bunu izleyen dilimi ise % 26 ile kişilere karşı cürümler oluşturmaktadır⁽⁴⁾.

Sayılarla ifade edecek olursak, 1997 yılında Türkiye'de cezaevine 62.946 kişinin girdiğini görürüz. Bunlardan 61.200'u erkek, 1.647'si kadındır. Cezaevine girenlerden 27.363'ü Türk Ceza Kanunundaki suçlardan mahkum olmuştur. 11.139 hükümlü mala karşı suç ve 6.999 hükümlü kişilere karşı suç işlemiştir⁽⁵⁾. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı verilerine göre, aynı yıl işlenen mala karşı suç sayısı 138.271'dir⁽⁶⁾.

Yine Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığının verilerine göre 1999 yılında, mala karşı suçların % 34'ü İstanbul'da meydana gel-

(2) 12.4.1991 Gün ve 3713 Sayılı Yasa. RG 12.4.1991 No.20843.

(3) 30.7.1999 Gün ve 4422 Sayılı Yasa. RG.1.8.1999 No.23773.

(4) Diğer oranlar ise şöyledir: Genel töreler ve aile düzenine karşı cürümler % 8,8, kamu esenliğine karşı cürümler % 6,7, kamu güvenliğine karşı cürümler % 6,1, devletin kişiliğine karşı cürümler % 5,9, devlet idaresine karşı cürümler % 2,6, hürriyete karşı cürümler % 2, kamu düzenine karşı cürümler % 0,4, adliyeye karşı cürümler % 0,1. Kabahatlerde ise durum şöyledir: Genel ahlaka karşı kabahatler % 88,8, kamu düzenine karşı kabahatler % 9,6, mülkün korunmasına karşı kabahatler % 0,9, kamu esenliğine karşı kabahatler % 0,7. Bak. Adalet İstatistikleri 1997, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.

(5) 35.583 Kişi ise özel kanunlara göre aldıkları mahkumiyetlerden dolayı cezaevine girmiştir. Bak. Adalet İstatistikleri 1997, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.

(6) Bu yıldaki genel asayiş olayı sayısı ise 304.147'dir.

miştir. Mala karşı suç türleri incelendiğinde ise hırsızlığın % 47'si, oto hırsızlığının % 75'i, dolandırıcılık ile yağma suçlarının % 40'i İstanbul'da işlenmiştir.

Öte yandan, 1997 yılındaki toplam hükümlülerin 11.055'i ticaret ve satış personeli, 11.475'i mesleksiz, öğrenci, evkadını vb.dir. Hırsızlık suçundan mahkum olan 6.182 kişiden 1008'i ticaret ve satış personeli, 1769'u mesleği olmayan, öğrenci, evkadını vb.dir. Yağma suçundan mahkum olan 1001 kişiden 163'ü ticaret ve satış personeli, 246'sı mesleği olmayan, öğrenci, evkadını vb, dolandırıcılıktan mahkum olan 3285 kişiden 1287'si ticaret ve satış personeli, 1027'si mesleksiz, öğrenci, evkadını vb.dir⁽⁷⁾.

1997 Yılında cezaevine giren hükümlüler arasında % 33.9'luk grubu 30-39, % 28.7'lik grubu 22-39, % 20.4'lük grubu ise 40-49 yaş arasında bulunanlar oluşturmuştur⁽⁸⁾.

Yine 1997 yılında cezaevine giren mahkumlardan ilkokul mezunları % 74.2'lik grubu oluşturmaktadır. Ortaokul mezunları % 9.9, lise mezunları ise % 7.9'dur⁽⁹⁾.

Bu sayılardan şu sonuçlara varmak mümkündür: Türkiye'de en çok mala karşı, ikinci sırada ise kişilere karşı suç işlenmektedir. Suçluluk erkek suçluluğu görünümündedir. Kadınlar erkeklere oranla çok daha az suç işlemektedir. Genç suçluluğu fazladır. Suçluların % 60'tan fazlası 40 yaşından küçüktür. 1997 Yılında 11-18 yaş grubundaki mahkumların sayısı % 1.87'dir. Ancak bu durum mutlaka küçüklerin az suç işlediğini göstermez. Yasal indirimler ve erteleme sınırları dolayısıyla bu gruptaki küçüklerin cezası daha sık ertelenmiş olabilir.

Öte yandan, suç işleyenlerin eğitim düzeyi düşüktür. İşsizlikle suç arasında birlikte bulunma ilişkisi vardır.

III- BÜYÜK KENTLERDE MALA KARŞI SUÇLARDA ARTIŞIN NEDENLERİ

Büyük kentlerde, köylere ve küçük kentlere oranla genel olarak daha çok suç işlendiği bilinen bir gerçektir. Bundan mal aleyhine suçlar da payını almaktadır.

(7) Bak. Adalet İstatistikleri, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.

(8) Bak. Adalet İstatistikleri, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.

(9) Bak. Adalet İstatistikleri, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998.

Daha 1940'lı yıllarda Amerika'da yapılan araştırmalar⁽¹⁰⁾, bir toplumda kentleşme ne kadar geniş olursa, diğere etkenler ile genel kültürün değışmediğı varsayılmak koşuluyla, mala karşı suçların işlenmesinin de o düzeyde doğal olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye'de son yıllarda mala karşı suçlarda bir artış görölmüştür. Örneğın, İçişleri Bakanlığı Asayiş Daire Başkanlığının verilerine göre Türkiye'de hırsızlık suçlarında 1992 yılına oranla 1999 yılında % 109, yağma, yol kesme, adam kaldırma suçlarında % 119, dolandırıcılık ve hileli iflas suçlarında ise % 150 artış olmuştur. Büyük kentler açısından bu artışı tek bir nedene bağlamak mümkün değildir. Bunun bir çok sebebi vardır. Ancak, öne çıkan neden kanımca "sağlıksız kentleşme"dir. Dolayısıyla, aşağıdaki açıklamalar bu çerçevede olacaktır.

Kentleşmenin ne zaman sağlıksız olduğu ve suçu artırıcı yönde etkisinin bulunduğu konusuna girmeden önce, kent ve kentleşme kavramları üzerinde kısaca durmakta yarar vardır.

1- KENT KAVRAMI

Kent, nüfusu belli bir yoğunluğu aşan, ekonomisi tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşmelere verilen isimdir. Kentin karşıtı, daha küçük ve az nüfuslu, ekonomisi tarım ağırlıklı kırsal yerleşme olan köydür. Uluslararası istatistiklerde nüfusu 10 bini aşan yerleşmeler kent olarak gösterilmektedir. Ancak, sosyolojik araştırmalarda nüfusu 20-50 bin kişi arasındaki pek çok yerleşme büyük kasaba sayılmaktadır. Gerçekten, ancak nüfusu 50 binin üstündeki yerler kent tanımlamasına uyan özellikleri gösterir. 100 bin kişiden kalabalık yerleşmeler için büyük kent deyiimi kullanılır⁽¹¹⁾.

Hukuki anlamda kent, devletin en üst ve yetkili otoritesince kent olarak kabul ve ilan edilen yerleşim birimleridir⁽¹²⁾.

(10) Clinard tarafından 1940'da Iowa eyaletinde yapılan araştırma için bak.Dönmezer, Kriminoloji, k. no. 316.

(11) Bak. Anabritannica XVIII, 1994. 18.3.1924 ve 12.8.1926 Gün ve 442 sayılı Köy Kanunu m. 2 ise, nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba ve yirmibinden çok nüfuslu olanlara ise şehir denilmesini öngörmektedir.

(12) Ç.Özek, "Türkiye'de Şehirleşmenin Ana Nitelikleri", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu 17-19 Aralık 1973, İstanbul 1974, 20.

2- KENTLERİN ÖZELLİKLERİ

Kentlerde nüfus heterojen nitelik taşımaktadır. Ailenin feodal toplum-
larda sahip olduğu çok yönlü işlevi, kentlerde kaybolmakta ve aile artık
görülen işin merkezi olmaktan çıkmaktadır.

Kentlerde, köylerdekinin aksine olarak, yüz yüze ilişkiler azalmakta-
dır. Kent sakinleri, birbirini bilmeden ve tanımadan yaşayabilmekte, geli-
şen kitle iletişim araçları ile internet kullanımının yaygınlaşması ve tercih
edilmesi, hemen her tür toplumsal ilişkinin, giderek artan oranda karşı kar-
şıya gelinmeden kurulabilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Kentlerde nüfus yoğunluğu kişisel ilişkilerin ve gruba bağlılık duygu-
sunun azalması sonucunu doğurmakta, kazanç hırsı bireyciliğe sebebiyet
vermektedir. Buna karşılık kırsal alanda nüfusun az olması bireyciliğe yol
açmamakta, insanlar birbirleriyle dayanışma içinde ve gruba daha bağlı
olarak yaşamaktadır.

3- KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

Kentleşme, insanların yaşamlarını gittikçe artan bir biçimde kentsel
yerleşmelerde geçirmeye yönelmeleri sürecine verilen isimdir. Kentleşme
dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun çoğalmasındır.
Geniş anlamda ise, bu artışa neden olan örgütlenme, işbölümü, uzmanlaş-
ma gibi toplumsal yapı değişikliklerini de içerir. Bu değişiklikler kentte
yaşayanların kent kültürü olarak adlandırılabilir değerleri, davranışları
ve tutumları benimsemesini, yani “kentlileşmesi”ni gerektirir⁽¹³⁾.

Sağlıklı kentleşme, geniş anlamda olan kentleşmedir. Salt nüfus artışı
kentleşmeyi gerçekleştirmez. Nüfus artışı, kentleşme yönünden ayırıcı ve
belirleyici bir unsur olmakla birlikte kentleşmenin tek unsuru değildir. Be-
lirli bir bölgede nüfus yığılması, örneğin doğurganlıkla nüfusun artması o
bölgenin kent niteliğini kazanmasını sağlamaz. Aynı zamanda kentlileşme
sürecinin de tamamlanması gerekir. Batı toplumlarında endüstrileşmeye
dayanan kentleşme süreci yavaş olmuş, dolayısıyla kentleşme ve kentlileş-
me hemen hemen eşzamanlı gerçekleşmiştir. Bu toplumlarda kentleşme
XX. yüzyılın ilk yarısında devam etmiş, ikinci yarısında ise nüfus artış hız-
ının gerilemesiyle birlikte yavaşlamıştır.

Türkiye’de ise hızlı bir kentleşme yaşanmaktadır. Kentlerin nüfusu
doğumların ölümlerden çok olması nedeniyle arttığı gibi; köyden kente

(13) Bak. Anabritannica, XVIII, 1994.

olan göç yoluyla da çoğalmaktadır. Bu durum, Türkiye’de kentleşme ile kentleşmenin eşzamanlı olmaması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla kentleşme yanında kentleşme gibi bir kavram da gelişmiştir. Kentleşmenin bir diğer yönü olan yapılaşma, denetimsiz ve sağlıksız olmuştur. Alt yapı sorunları çözülemeyen gecekondular bölgeyi oluşturmuştur. Denetimsiz yapılaşma kent içindeki yeşil alanları yok etmiş, deniz kıyılarını kullanıma kapamış ve orman arazilerinin azalmasına neden olmuştur⁽¹⁴⁾.

O halde Türkiye’de kentleşme (*urbanizasyon*), kentliliği de (*urbanizm*) beraberinde getirmemiştir. Oysa bunu beraberinde getirmesi, sağlıklı kentleşme biçimi olacaktır. Kentlilik bir yaşama stilini, kent yaşantısının unsurlarını ifade eder. Buna karşılık, kentleşme bir değişim sürecidir. Bu süreç o bölgedeki olağanüstü nüfus artışı ve bunun getirdiği değişimler ile gerçekleşir. Kentleşme dinamik, kentlilik ise statik bir anlam taşır⁽¹⁵⁾.

Kentlerde, köylerden farklı bir sosyal yapı vardır. Köyden kente göç eden, bir sosyal yapıdan diğerine geçmiş olur. Ancak bu yeni sosyal yapının gereklerini yerine getiremeyip kentli yaşam stilini benimsemeyi kabullenemeyenlerin içine düştüğü çelişki büyük olur. Nüfus artışının endüstrileşmeye dayanmaması da bu uyum sağlama sürecini uzatır. Tüm bunlar suça yöneltici süreçler olarak etki eder.

4- TÜRKİYE’DE KENTLEŞME VE NEDENLERİ

Türkiye’de kentleşme, endüstrileşme, doğurganlık gibi faktörler sonucunda değil, içgöçlerle olmuştur. İçgöç ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Son yirmi yılda kısmen terörden kaçma amaçlı içgöç de yaşanmıştır.

Köylerdeki nüfus artışının sahip olunan toprakları yetersiz hale getirmesi, tarımda insan gücünün yerini makinaların almaya başlamasıyla çalışma alanlarının azalması, ekonomik yönden bunalan insanları köyden itmiş ve iş olanağının daha çok olduğu kentler ise çekmeye başlamıştır.

Türkiye’de belirli yerleşim bölgelerinde nüfus artış oranı çok yüksektir. Toplam nüfusun % 26’sı Marmara bölgesinde yaşamaktadır. Bunu % 17 ile İç Anadolu, % 13 ile Ege ve Akdeniz bölgeleri izlemektedir. Nüfusun 1950’de % 25’i kentlerde % 75’i ise köylerde yaşarken, bu oran 1990’da % 59 % 41, 1997’de ise % 65 % 35 olmuştur. Nüfus artış hızı 1950’de kentlerde % 22.47 köylerde % 21.49, 1997’de ise kentlerde

(14) Bak. Anabritannica, XVIII, 1994.

(15) Bak.Özek, 27.

% 28.74 ve köylerde % -7.25'dir. Genel nüfus artış hızı 1950'den beri % 20'nin üzerinde iken, 1997'de % 15.08'e inmiştir⁽¹⁶⁾.

Ancak, kentleşme, belirli bir ekonomik ve toplumsal gelişme ve yapıyla oluşur. Türkiye'de kentleşme hızlı olmakla birlikte endüstrileşmeye dayanmadığı için kentleşme oranı düşüktür.

Öte yandan, Türkiye'de nüfusun yaklaşık dörtte biri üç büyük kentte (Ankara, İstanbul, İzmir) oturmaktadır⁽¹⁷⁾. Bu durum da nüfusun ülkede dağılımının sağlıklı olduğunu göstermektedir.

Belirtelim ki, sağlıklı kentleşmede en etkili neden endüstrileşmedir. Endüstrileşme, büyük sermaye birikimi, bu birikimin üretimde kullanılması, üretimin makinalaşması, işbölümü ve uzmanlaşma demektir. Endüstrileşme, endüstrileşme öncesindeki üretim biçimini tamamen değiştirdiği gibi; sosyal ilişkileri ve aile yapısını da tamamen değiştirecek bir etkidir. Endüstri bölgelerinin oluşması, buralarda iş olanaklarının artması ve insanlar için çekici hale gelmesi demektir. Endüstrileşme, endüstrileşen bölgeye bir takım avantajlar sağlamakta ve yaratılan yeni yaşam stili, olanakları çoğaltmaktadır.

Türkiye'deki kentleşme ise endüstrileşmenin doğal sonucu ve belirli ekonomik kalkınmanın zorunlu ürünü olarak gelişmiştir. Dolayısıyla sağlıklı bir kentleşme değildir.

Gerçekten, kentleşme hızının yüksek olduğu kentlerde faal nüfusun çoğunluğunun endüstri dışı işlerde çalıştığı görülmektedir. Gerçi, endüstrileşmeye dayanan kentleşmede endüstri hizmetlerinin yanında hizmet sektörü de gelişir ve buralarda istihdam olanağı artar. Ancak, Türkiye'de köyden kente gelenlerin çoğu hizmet sektörünün de dışında, üretime yönelik olma-

(16) 1997 rakamlarına, nüfus tespitinin usulsüz ve hayali olması nedeniyle yargıya intikal ettirilen Şırnak ilininki dahil değildir. Kent ve köylerdeki nüfus oranı 1960'da % 31.9 % 68.1, 1970'de % 38.5 % 61.5, 1980'de % 43.9 % 56.1, 1990'da % 59 % 41 1997'de ise % 65 % 35 olmuştur. Nüfus artış hızı 1950'de kentlerde % 22.47 köylerde % 21.49, 1960'da % 49.21 % 19.53, 1970'de % 47.33 % 12.51, 1980'de % 30.47 % 13.29 1990'da % 43.10 % -5.56, 1997'de % 28.74 % -7.25'dir. Genel nüfus artış hızı 1950'de % 21.73, 1960'da % 28.53 1970'de % 25.19 1980'de % 20.65, 1990'da % 21.71'dir. Bak. 1997 Genel Nüfus Tesbiti İdari Bölünüş, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1999.

(17) Türkiye'de 1990 Yılı daimi ikametgah nüfusu 49.986.117'dir. Ankara'da, 2.825.967, İstanbul'da 6.433.569, İzmir'de 2.366.343 olmak üzere üç büyük kentteki daimi ikametgah nüfusu toplam 11.625.879'dur. Bak. 1997 Genel Nüfus Tesbiti İdari Bölünüş, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1999.

yan ve uzmanlığı gerektirmeyen bazı geçici işlerde çalışmaktadır.

Bu durumun ortaya çıkardığı gerçek şudur: Türkiye’de kentleşme endüstrileşmenin yarattığı bir istihdam ihtiyacından kaynaklanmamıştır. Kentleşmenin nedeni ekonomik kalkınma değil, tam tersine ekonomik sıkıntının insanları köyden kente itmesidir. Kentlerde köylere oranla daha çok iş olanağı bulunması, pazar ekonomisinin gereği olarak sağlanan ulaşım kolaylığından da yararlanan kırsal alan insanını kente çekmiştir. Çünkü, endüstrileşme olmasa da kentte daha çok gelir elde etme olanağı vardır⁽¹⁸⁾.

1990 Yılı itibariyle alınan göç Ankara ilinde 326.301, İstanbul ilinde 995.717 İzmir ilinde ise 276.378 kişidir. 1990’da daimi ikametgah olarak örneğin İstanbul’a göçeden 973.156 kişiden 28.933 erkek ve 80.345 kadın okuma yazma bilmemektedir. Toplam 863.805 kişi okuma yazma bilmekte, ancak bunların 122.004’ü hiç bir okulu bitirmemiş durumdadır⁽¹⁹⁾.

Bu sayılardan çıkan sonuç şudur: Türkiye’de bölgeler arasında nüfus dağılımı dengeli değildir. Marmara bölgesinde nüfus yoğunluğu vardır. Nüfusun % 50’den fazlası 1980’e kadar köylerde yaşarken, 1980’den sonra kentlerde yaşamaya başlamıştır. Bu durum 1980’den sonra terörün, köyden kente akışa hız kazandırdığının ifadesi olabilir.

Öte yandan, her yıl farklı sosyal yapıdan 100 binlerce kişi kent yaşamına dahil olmaktadır. Bunların hemen iş bulması, kendi içlerinde veya diğer bireylerle kültür çatışmasına düşmeksizin, bir çırpıda kentlileşmesi, yeni bir kültürü benimsemesi ve yeni geldiği yerleşim biriminde benimsemesi olanaksızdır. Tüm bu olumsuzlukların özellikle mala karşı suçları artırması kaçınılmazdır.

5- KENTLEŞMENİN SUÇA ETKİSİ

Türkiye’de kentleşme endüstrileşmeye ve ekonomik kalkınmaya dayanmadığı için, belli bölgelerde kalabalıklaşma biçiminde belirmiş ve iş-

(18) Karş. Özek, 51-52.

(19) 1990 Yılı itibariyle nüfusu 2.825.967 olan Ankara ilinin aldığı göç 326.301, verdiği göç 256.790, net göç 69.511, göç hızı %025’dir. Nüfusu 6.433.569 olan İstanbul ilinin aldığı göç 995.717, verdiği göç 339.040, net göç 656.677, göç hızı %0108’dir. Nüfusu 2.366.343 olan İzmir ilinin aldığı göç 276.378, verdiği göç 130.170, net göç 146.208, göç hızı %064’dir. Nüfusu 811.051 olan Kocaelinin ise aldığı göç 137.408, verdiği göç 54.146, net göç 83.262, göç hızı %0108’dir. Toplam 863.805 kişi okuma yazma bilmekte, ancak bunların 122.004’ü hiç bir okulu bitirmemiştir. Bak.1990 Genel Nüfus Sayımı Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Özellikleri, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1997.

sizlik ile ona bağılı çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de köyden kente göç hareketi son 40 yılda yoğun biçimde süregelmiştir. Kırsal alanda iş olanaklarının azalması insanları bu olanakların daha çok olduğu kentlere itmiştir. Bu durum kültür çatışmasına sebebiyet vermiştir. Öte yandan, az da olsa endüstrileşmenin varlığı bireyciliği tahrik etmiş ve sosyal hareketlilik, kültür çekişmesi ve rekabet süreçlerini artırmıştır. İnsanlar artık azla yetinme anlayışını terketmeye, tüketici birey haline gelmeye başlamışlardır. Tüketimi karşılamak çabası da ayrıca büyük kentlere göçe sebebiyet vermiş, büyük kentlerde nüfus artmış ve buna bağılı olarak çeşitli sorunlar doğmuştur. Eski değerler yıkılmış veya bunlardan kuşku duyulmaya başlanmıştır. Yani bir kültür değişmesi olmuştur. Bu değişme eski ve yeni kültür arasında çelişki yaratmıştır. Bu çelişkiyi kendi içinde veya diğer insanlarla ilişkilerinde yaşayan kişinin suça yönelmesi kolaylaşmıştır⁽²⁰⁾.

İçgöçler sonucunda Türkiye’de belli bölgelerde aşırı nüfus yoğunluğu oluşmuştur. Bu büyüme, ekonomik büyümeden daha çok olduğu için, bir dengesizlik meydana gelmiş ve adeta “sahte kentleşme” gerçekleşmiştir⁽²¹⁾.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kentleşme endüstrideki ihtiyacın artmasından değil, ekonomik nedenlerden kaynaklanmıştır. Böylece, henüz uzmanlaşma ve işbölümü süreçleri tamamlanmadan, kentlilik bilinci kazanılmadan kentleşmenin gerçekleşmesi, sonucun sağlıklı olmasına ve köylerdeki gizli işsizliğin kentlerde açık işsizliğe dönüşmesine sebebiyet vermiştir.

Belirtelim ki, işsizlik veya yeterli gelir olanaklarının kentlerde bulunamayışı suça itici bir etkidir. Yaşama olanaklarının sınırlılığı veya yokluğu, özellikle mal aleyhine suçlarda artışa yol açmıştır. Mal aleyhine suçlar kırsal alanlarda az işlendiği halde, büyük kentlerde sosyal denetim mekanizmasının zayıflaması ve ekonomik olanaksızlıklar, insanları köyde olsalar işlemeyecekleri suçları işlemeye yöneltmiştir.

Büyük kentlerdeki yoğun nüfus birikiminin yol açtığı gelir dağılımındaki dengesizlik, birçok kişiyi başkalarına özenmeye ve özenilen düzeye gelebilmek için yasadışı davranışlara başvurmaya yöneltmiştir. Dolayısıyla

(20) Karş. Dönmezer, Kriminoloji, k. no. 80.

(21) Özek, 54.

la Türkiye'ye özgü kentleşme, kuşkuyla bir takım mesleklerin oluşmasına ve suçların artmasına yol açmıştır. Gerçi, gecekondulaşma bizatihi bir suç teşkil etmekle birlikte, köy yaşantısının bir uzantısı biçiminde olduğundan, sosyal denetim devam etmiş ve buralar genellikle suç yatağı haline gelmemiştir. Ancak buralardaki içiçe yaşantı, kent yaşamının sağlayacağı alt yapı ve eğitim-sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama ve ekonomik olanaksızlıklar gecekondulu halkı arasında çatışmaların kaynağı olmuştur. Başlangıçta köydeki yaşantılarına oranla yine de yaşantılarından hoşnut olan bu yeni kentliler, mal aleyhine suçlara fazla eğilim göstermemişler, ancak artık kendi koşullarını köyle değil, kentin gelişmiş bölgeleleriyle karşılaştırmaya başlayınca durum değişmiştir⁽²²⁾.

Kentlerdeki kalabalıklaşma, giderek aynı apartmanda oturanların bile birbirlerini tanımaması, sosyal denetimin yok olması, suç işlenmesi ve suçluların saklanması olanağını artırmıştır. Kentleşme, yeni çıkar gruplarının, yeni sınıfsal yapının doğmasına ve yeni ilişkiler oluşmasına yol açmıştır.

Türkiye'de kentleşme, endüstrileşmeye dayanmadığı için kentin işlevsel yapısı tam anlamıyla değişmemiştir. Dolayısıyla kentleşmenin yaratacağı kültür çatışması ve toplumsal çözülmenin olmadığı düşünülebilir. Ancak, yine de kentte kalabalıklaşma sosyal ve kültürel yapıyı etkilemiştir. Antisozyal davranışlar toplumsal baskıyla karşılaşmamaktadır. Toplumdaki kültür değişimi kültür çatışmasına, disiplinin bozulmasına, yasalara aykırı davranışların kötü sayılmamasına yol açmakta ve ceza verilmesi bazen haksızlık olarak görülmektedir. Öyleki, suçla mücadele ile görevli olanlar bile zaman zaman bu davranışlarda bulunanları kurtarma çabası içine girmektedir.

Köylerdeki sosyal denetleme mekanizmasının iyi işlemesi dolayısıyla az işlenen mal aleyhine suçlar artık aynı denetimin bulunmadığı büyük kentlerde, umulan iş olanaklarını elde edemeyenler tarafından rahatlıkla ve çoklukla işlenebilir. Kentlerdeki kültürel yapı değişimi arttıkça ve toplumsal denetim mekanizmaları zayıfladıkça suçların türleri değişir ve miktarları artar. Bu süreçte mal aleyhine suçların çoğalması olağandır.

Bu tür suçlarda çok daha fazla artışın olmamasının nedeni ise Türkiye'deki kentleşmede işlevsel değişimin fazla olmayışıdır. Bu durum kırsal

(22) Karş. Özek 67 vd.

alandaki kültür ile kentteki kültür arasında büyük farklar oluşmasına, kültürel değişimin çok hızlı gerçekleşmesine olanak tanımamaktadır. Yaşantının farklı olmasına rağmen, değer yargılarında, ahlak anlayışında büyük bir değişiklik oluşmamış, hatta sosyal denetleme de belli bir ölçüde devam edegelmiştir.

Ancak, geleneklere bağlılığın ortadan kalkmasıyla bunlar da etkisini yitirecek, değer yargıları farklılaşacak ve suçlarda daha çok artış olacaktır. İstanbul'da kanımca bu süreç yaşanmaya başlamıştır.

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığından alınan verilere göre, Türkiye nüfusunun % 66 sı polis, % 34 ü ise jandarma sorumluluk bölgesinde yaşamaktadır. Asayiş olaylarının 1998 de % 90.7 si, 1999'da % 88.4 ü polis bölgesinde meydana gelmiştir⁽²³⁾. Bu durum kırsal alana oranla kentlerde çok daha fazla suç işlendiğini sayısal olarak da ortaya koymaktadır.

Mala karşı suçlarda 1992 ve 1999 rakamlarının karşılaştırılması % 117'lik bir artışı ortaya koymaktadır. 1988-1999 yılları arasında hırsızlık, oto hırsızlığı ve dolandırıcılık suçlarının genellikle 1993'ten itibaren yükseliş eğilimi gösterdiği, yağma ve soygun olaylarının 1991'den itibaren yükseldiği, 1993'de ise azalmaya başladığı görülmüştür.

1999 yılında hırsızlık suçlarının % 80'i, oto hırsızlığının % 89'u, dolandırıcılık suçlarının % 71'i, yağma ve soygunun % 69'u özel statülü iller olarak adlandırılan Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, İçel ve Kayseri'de işlenmiştir. Bu sayılar mala karşı suçların çoğunluğunun büyük kentlerde işlendiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan sayılar, olayların artması karşısında polisin suçları aydınlatma işlevinin gerilediğini göstermektedir. Gerçekten 1988-1999 yılları arasında olay sayısı az iken aydınlatma oranının yüksek, çok iken aydın-

(23) İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığının verilerine göre polis bölgesinde işlenen mala karşı suçlarda sayılar şöyledir: 1990'da yağma 816, dolandırıcılık 2404, oto hırsızlığı 5140, diğer hırsızlıklar 33271, toplam 41631 (toplam asayiş olayı 96.747), 1992'de yağma 1443, dolandırıcılık, 1835, oto hırsızlığı 6647, diğer hırsızlıklar 41910, toplam 51835 (toplam asayiş olayı 107.191), 1994'de yağma 1542, dolandırıcılık 2258, oto hırsızlığı 10.809, diğer hırsızlıklar 64.245, toplam 78852, (toplam asayiş olayı 200181), 1996'da yağma 1489, dolandırıcılık 4.053, oto hırsızlığı 22554, diğer hırsızlıklar 96.775, toplam 124.871, (toplam asayiş olayı 281662), 1998'de yağma 1.477, dolandırıcılık 4.014, oto hırsızlığı 19.109, diğer hırsızlıklar 104.282, toplam 128.882, (toplam asayiş olayı 304.114), 1999'da yağma 1.385, dolandırıcılık 3.709, oto hırsızlığı 17.912, diğer hırsızlıklar 89.351, toplam 112.357 (toplam asayiş olayı 280.654).

latma oranının düşük olduğu görülmüştür. 1999'da polis bölgesinde 100.000 kişiye düşen hırsızlık olay sayısı özel statülü illerde 320, diğer 70 ilde ise 88 dir. Hırsızlık olaylarının aydınlatılma oranı özel statülü illerde % 27, diğer 70 ilde ise % 64'tir.

1999' da 100 000 kişiye düşen oto hırsızlık olay sayısı özel statülü illerde 71, diğer 70 ilde ise 9,5 dur. Oto hırsızlık olaylarının aydınlatma oranı özel statülü illerde % 10 iken, diğer 70 ilde % 45'tir.

1999 yılında 100.000 kişiye düşen dolandırıcılık olay sayısı özel statülü illerde 11,8, diğer 70 ilde 5,3 dür. Dolandırıcılık olaylarının aydınlatma oranı özel statülü illerde % 63 iken, diğer 70 ilde % 89 dur.

1998-1999 yıllarında işlenen mala karşı suçların aydınlatma oranları ayrı ayrı incelendiğinde, hırsızlıkta % 40'tan % 14'e, oto hırsızlığında % 63'ten % 34'e, yağma suçlarında % 82' den % 72'ye düştüğü, dolandırıcılık olaylarında ise % 69'dan % 71'e yükseldiği anlaşılmıştır. Suçların aydınlatma oranları, suçun türüne ve yöntemine göre olay yerinde bırakılan delillere ve tanıklara bağlı olarak düşmekte veya yükselmektedir.

Kentler büyüdükçe işlenen suçların karanlıkta kalmasının kolaylaştığı böylece Emniyet Genel Müdürlüğünün verileriyle de doğrulanmış olmaktadır.

IV- SONUÇ

XX. Yüzyılda yapılan araştırmaların ortaya koyduğu gibi, büyük kentlerde suça yönelici etkenler köylerdekinden daha çoktur. Ayrıca suç işleme eğiliminde olanların, daha uygun ortam bulmak için kentlere gelmeleri de mümkündür. Çünkü, küçük yerleşim bölgelerinde sosyal çevre, davranışların denetlenmesinde büyük işlev görmektedir. Köylerde çevrenin sıkı bir sosyal denetimi vardır. İnsanlar birbirlerini tanımakta, sıkı bir komşuluk ve akrabalık ilişkisi bulunmaktadır. Bu durum insanların birbirlerinin malına el uzatmalarını engellediği gibi, suçun gizlenmesi olanağını da azaltmaktadır. Öte yandan, gelir dağılımının kentlerdeki kadar dengesiz olmaması, zengin ve fakir arasındaki mesafenin ve ekonomik rekabetin az olması sonucunu doğurmaktadır. Buna karşılık, büyük kentlerde ise durum bunun tam tersidir. Büyük kentlerde kazanç sağlayan suçları işleme olanağı ve suçların gizli kalması ihtimali daha çoktur. Günümüzde İstanbul'da arabadan veya üstten çanta kaparak kaçma eylemlerinin çok artması da bu durumun bir ifadesidir. Öte yandan, kolay para kazanma isteği ve nüfus yoğunluğu insanları daha saldırgan hale getirmektedir. Bu nedenle büyük kentlerde polisin daha etkili olmasına karşın, suç oranı daha yüksektir. Ni-

tekim Emniyet Teşkilatının kendi verileri, suç olayları arttıkça, aydınlatma oranının düştüğünü ortaya koymaktadır.

Büyük kentlerde sosyal hareketliliğin artması, sosyal denetim mekanizmasının etkisiz kalması, sosyal normların insan davranışlarını yönetici güçlerinin azalması gibi nedenler bir suç alt kültürü oluşmasına sebebiyet vermektedir. Öte yandan, büyüyen kentlerde yaşamın anonimleşmesi, insanları birbirini tanımaz hale getirmekte, yan yana yaşayan insanlar birbirlerinden soyutlanmaktadır. Bu nedenlerle kentleşen toplumlarda suçluluk artmakta, az da olsa endüstrileşme, suçların türlerini değiştirmektedir. Kentleşen bölgelerde cebir ve şiddete dayanan suçların genel suçluluk arasındaki yeri azalırken, mala karşı işlenen suçların, hileli suçların, kadın ve çocuk suçluluğunun artacağı kriminologlar tarafından açıklanmaktadır⁽²⁴⁾.

Türkiye’de son 20 yılda yoğunlaşan köylerden kentlere göç, köy ekonomisinden pazar ekonomisine geçiş, işsizlik, kentlerin plansız büyümeleeri, ceza adalet sisteminin bu büyüme ile dengeli olarak gelişmemesi, kolluğun bu büyüme karşısında suçla mücadelede etkisiz kalması, geleneksel sosyal denetleme araçlarının ortadan kalkışı, kültür değişmesi ve kültür çatışması kent suçluluğunun ana sebepleri olmuştur.

Öte yandan, büyük kentlerde çocuk suçluluğunun da arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum çocuklar üzerinde aile ve çevre denetiminin azalmış olması kadar, küçüklerin yetişkinler tarafından suçta kullanılmasından da kaynaklanmaktadır. Çocuklara hırsızlık, dilencilik gibi suçlar işleterek rant sağlayan çeteler meydana gelmiştir. Çocukların işledikleri hafif nitelikteki hırsızlık olaylarının polisin dikkatini çekmemesi ve bu çocukların başkalarının mülkiyet hakkına karşı aşırı duyarsızlığı çocuk suçluluğunu artırıcı rol oynamaktadır.

Özetleyecek olursak, Türkiye’de kentleşmenin temeli endüstriyel gelişme değil, içgöçlerdir. İçgöçlerin nedeni, önceleri nüfusun artması nedeniyle kırsal alanda iş bulma olanağının azalması olmuştur. Son 20 yılda buna terör eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı bölgelerden uzaklaşma isteği de eklenmiştir. Öyleki, 1997 yılı itibariyle Türkiye’de nüfusun % 65’i kentlerde, % 35’i ise köylerde yaşamaktadır. Ancak, kente gelenlerin büyük çoğunluğu umduğunu bulamamış, burada da ekonomik yönden güçsüz kesimi oluşturmaktan kurtulamamıştır. İçgöç yoluyla büyük kentlere

(24) Bak. Dönmezer, Kriminoloji, k.no.217bis. Ayrıca bak. R.Keleş, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu, 17-19 aralık 1973, İstanbul 1974, 174-175.

gelenler, yoğun nüfus artışına cevap veremeyen mesken sorununu geçekondu konutlarla çözmeye çalışmışlar ve bu insanların büyük kesimi, uzun süre köy kültürünün etkisinden kurtulamamış ve kentliliği tam olarak benimseyememiştir. Aslında, bu durum suça fazla yönelmeme gibi olumlu diyebileceğimiz bir etki yapmıştır. Yeni kentliler buradaki yaşam koşullarını köydeki ile karşılaştırarak durumlarından fazla şikayetçi olmamışlar ve böylece kültür çatışmasına düşmemişlerdir. Öte yandan, köy geleneklerinin ve alışkanlıklarının kentte de yaşatılması, bu insanların kendi aralarındaki sosyal denetimin etkili biçimde devam etmesini sağlamıştır. Bu durum da suçu önleyen bir etken olmuştur. Ancak, bu kesim son yıllarda artık kentteki gelir dağılımının dengesizliğinin farkına varmıştır. Bu yeni kentliler artık buradaki yaşam koşullarını köydeki ile değil, kentin orta ve yüksek gelirli kesiminin sahip olduklarıyla karşılaştırmaya başlamıştır. Bu ise onları çelişkiye düşürmekte ve suça itmektedir. Dolayısıyla mal aleyhine işlenen suçlarda artış olmaktadır.

1970'li yılların suç istatistiklerindeki suçluluk ile kentleşme arasında bir paralellik bulunmadığı, hatta kentleşmenin suçluluğu azalttığı görüntüsü⁽²⁵⁾ artık günümüzde değişmiştir. Hırsızlık, dolandırıcılık, yağma suçlarının artması bunu göstermektedir. Kentlerdeki plansız büyüme, kolluğun yetişememesi, işsizlik, geleneksel sosyal denetim mekanizmasının ortadan kalkması, kültür değişmesi ve çatışması bu sonucu doğurmuştur. Nüfus artış hızı ile suçlardaki artış hızı birbirine paralel değildir.

Suç artışının nasıl azaltılabileceğine gelince, bunun çok yönlü bir çabayı gerektirdiği açıktır. Bu konuda toplumun tüm kuruluşlarının işbirliği gerekir. Sivil toplum örgütleri, örneğin bireylerin yasalara saygılı davranma bilincini ve alışkanlığını artırma amaçlı çalışmalar yapılmalı, kolluk güçleri daha donanımlı hale getirilmeli ve adaletin daha hızlı çalışması sağlanmalıdır. Buna karşılık cezaların ağırlaştırılmasıyla suçların azalacağı düşünülmemelidir.

Öte yandan, sağlıksız kentleşmeden doğan sorunların çözümü de kuşkusuz suç artış hızının azalmasında etkili olacaktır. Bunun için de iç göçe neden olan unsurların ortadan kaldırılması, işsizliğin azaltılması ve çalışma olanaklarının şu anda yoğunlaşmış bulunduğu bölgelerin dışına çekilerek tüm yurda yayılması ve bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkların giderilmesi gerekir.

(25) Bak. Dönmezer, Kriminoloji, k. no. 219.